

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

САМОЕВАЛУАЦИЈА

Београд, мај/октобар 2018.

Увод

Процес самоевалуације Института друштвених наука (ИДН) трајао је шест месеци од априла до октобра 2018. године. Спровели су га запослени у ИДН – истраживачи и стручна служба уз помоћ међународних стручњака др Митје Жагара (Институт за етничка питања, Љубљана) и Клаудије Шwegман (Claudia Schwegmann, Open Knowledge Foundation Germany). Самевалуација је спроведена кроз следеће фазе:

- а) тематски разговори са истраживача и стручне службе/администрације;
- б) тренинг са управницима институтских центара (инострани стручњаци);
- в) развој методологија евалуације (инострани стручњаци);
- г) фокус групе унутар сваког центра на којима су размотрена питања утврђена методологијом;
- д) припрема првог извештаја (истраживачи, управници центара, директор)
- е) анализа извештаја, идентификовање кључних питања и препоруке за наставак евалуације (међународни стручњаци);
- ф) радионица са екстерним стручњацима на којој су утврђивани ризици и предности ИДН у односу на сопствени потенцијал и окружење;
- г) писање документа о самоевалуацији (истраживачи, управници центара, директор);
- ц) анализа документа и препоруке (инострани стручњаци);
- х) усвајање документа (сви запослени у ИДН).

Самоевалуацијом су унутрашњи потенцијали и ресурси ИДН доведени у везу са спољашњим факторима који утичу на истраживања, статус и живот Института. Холистички приступ у процесу самоевалуације доприноси потпуном сагледавању проблема и препрека у систему који институционално и нормативно опредељује друштвене науке у Републици Србији и статус и место ИДН и његових сарадника у том окружењу. С друге стране сагледавање унутрашњих капацитета ИДН указује на његов потенцијал у времену промена у систему друштвених истраживања.

1. Правни и шири контекст рада ИДН

Институционални услови и нормативни основ¹ у којем се непосредно организује научноистраживачки рад не обезбеђују пун подстицај истраживачима у друштвеним наукама. На рад истраживача и организацију научноистраживачке делатности изузетно неповољно су утицали како неосмишљено продужење циклуса финасирања основних истраживања, тако и честе промене правилника којим су уређени начин и услови за избор у научна звања (промене критеријума, прописивање услова за стицање следећег научног звања од којих се поједини не могу испунити и др.). Неповољно на рад ИДН и мотивацију истраживача утиче и околност да институтима није омогућено да акредитују мастер и докторске програме и докторске школе, као и то што постоје правна ограничења у вези са менторством истраживача са института на докторским студијама, што је поред осталог услов за избор у највише научно звање (научни саветник).

Поред ових ограничења која су реална препрека ширењу вредности и утицаја друштвених наука у научном и друштвеном окружењу, на научноистраживачки рад неповољно утичу и мере ограничавања запошљавања у јавном сектору којим су обухваћени и јавни институти. Спора реформа система управљања науком и неизвесност у вези са финасирањем научно истраживачког рада отежава положај и рад ИДН и истраживача, а упркос повољном општем стратешком правцу развоја науке и технологије у земљи друштвене науке заостају поред осталог и због тога што Стратегија научнотехнолошког развоја није сагледала снагу и све потенцијале друштвених наука. То је уочљиво у следећим чињеницама:

- Јавне политике и привреда углавном не заснивају своје одлуке и рад на верификованим подацима и анализама којима располажу друштвене науке;
- Услови на јавним позивима за обављање одређених истраживања нису једнаки за све заинтересоване учеснике. У односу на организације цивилног друштва, *think-thank* организације, приватне институте и појединце који имају право учешћа на већини јавних позова јавни институти су у неповољнијем положају јер пословање и истраживања

¹ Основни нормативни основ рада ИДН чине:

- Стратегија научнотехнолошког развоја Србије, „Службени гласник РС“, бр. 25/2016.
<https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiGufGa75vdAhULyaQKHV1NBbgQFjAAegQIBBAC&url=http%3A%2F%2Fwww.mpn.gov.rs%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F08%2FStrategija-nauka-za-inovacije-17-NOVO.pdf&usg=AOvVaw2VVYocXjxBIbeqSLjXLuKx>
- Закон о научноистраживачкој делатности, „Службени гласник РС“, бр. 110/2005, 50/2006 – испр., 18/2010 и 11/2015.
https://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiG_qT7Z75vdAhUJF6wKHXAAtACYQFjAAegQIBBAC&url=http%3A%2F%2Fwww.mpn.gov.rs%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F09%2FZakon-o-NID-iz-Paragrafa-sl-gl-112-iz-2015-preciscen-tekst.pdf&usg=AOvVaw3dFl60x5buH0EhQ9tNT_0S
- Правилник о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача, „Службени гласник РС“, бр. 24/2016 и 21/2017.
<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2017/03/Pravilnik-2017-preciscen-tekst.pdf>

остварују у складу са прописима који подразумевају акредитацију научно-истраживачке установе и програма, финансијско пословање у оквиру система ПДВ и исплату зарада у складу са прописима који се примењују у јавном сектору. Све то цену њиховог рада чини скупљом што их у условима правила „најниже цене“ чини неконкурентним.

- У телима Министарства просвете науке и технолошког развоја која се старају о организацији научноистраживачког рада представници друштвених наука нису заступљени, а у стручним и радним телима (матични одбори и Комисија за стицање научних звања) заступљена су укупно четири представника из института друштвених наука – два у Матичном одбору за право, економију и политичке науке, један у Матичном одбору за филозофију, психологију, педагогију и социологију и један у Комисији за стицање научних звања. ИДН, упркос томе што је највећи научноистраживачки институт у земљи са великим бројем истраживача у највишим научним звањима нема представнике ни у једном стручном телу у којем се одлучује о интересима у области друштвених наука, па ни у Заједници института Србије.

Препреке у вези са акредитацијом докторских студија и менторским радом се не налазе у прописима којима је регулисан научноистраживачки рад већ су оне у прописима којима је уређено високо образовање. Наиме, наука и високо образовање су формално и правно одвојени. У Закону у високом образовању² у члану 49. утврђено је да „ради унапређивања научноистраживачке, односно уметничко-истраживачке делатности универзитет у свом саставу може имати научне, односно уметничке институте“ (став 1), и да „универзитет може остваривати део акредитованих студијских програма мастер академских студија и докторских студија на установама из става 1. овог члана“ (став 3). У чл. 43 истог Закона институти нису предвиђени као установе у којима се остварује делатност високог образовања. У Правилнику о условима и начину учешћа научноистраживачких установа које су у саставу Универзитета у Београду и лица изабраних у научно звање у остваривању дела наставе³ организовање дела наставе је омогућено само институтима у саставу Београдског универзитета.

У вези са остваривањем менторског рада на мастер и докторским студијама препрека се налази у члану 20 Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду⁴ који звање ментора омогућава и истраживачима са института који нису у саставу Универзитета у Београду, али под компликованим и недореченим условима. У вези са проценом истраживача о сопственом месту у систему науке утицај има и чињеница да је ИДН био део Универзитета у Београду, да је тај статус изгубио 1998. године променама Закона о високом образовању, да је 2014. године, на основу испуњења прописаних услова, покренуо поступак за поновно признавање статуса института при Универзитету у Београду, а да се ова установа о томе не изјашњава.

У вези са тим су још два проблема на које истраживачи идентификују као препреке за постизања квалитетнијих резултата и за развој научноистраживачког рада. Први се односи на проблем еквиваленције научних и

² „Службени гласник РС“, бр. 88/2017 и 27/2018 – др. закони

³ „Гласник Универзитета у Београду“, бр. 132, година XLIV, од 30. октобра 2006.

⁴ „Гласник Универзитета у Београду“, бр. 191, година LIV, мај 2016.

наставних звања, а други на феномен „квантоманије“ који је подстакнут поменутиим Правилником о вредновању резултата научноистраживачког рада. Наиме, према члану 71. Закона о научноистраживачкој делатности прописана је еквиваленција научних и наставних звања по којој сваком наставном звању одговара одређено научно звање: звању сарадник у настави одговара звање истраживач приправник, звању асистента одговара звање истраживач сарадник, звању доцента одговара звање научни сарадник, а звању ванредни професор звање виши научни сарадник, најзад звању редовни професор одговара научно звање научни саветник.

Законом о високом образовању, у члану 81. прописано је да „лице изабрано у научно звање на начин и по поступку прописаним законом којим је регулисана научноистраживачка делатност, може учествовати у извођењу свих облика наставе на мастер и докторским академским студијама, бити ментор и члан комисија у поступку израде и одбране завршног рада на мастер студијама и докторске дисертације, бити члан комисије за припремање предлога за избор наставника и сарадника универзитета и учествовати у научноистраживачком раду“. У пракси то није случај јер се наставно звање стиче прописаним поступком на факултету и у вези је са заснивањем радног односа.

Проблем „квантоманије“ је у вези са Правилником о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача којим су за напредовање у струци, односно за стицање вишег степена научног звања прописани услови који захтевају прекомерно објављивање радова што не доприноси нужно њиховом квалитету. Један од проблема на који истраживачи указују и који јесте у вези са самоевалуацијом рада јесу критеријуми на основу којих се радови вреднују, наиме стимулише се објављивање у страним часописима и на страним језицима, а занемарују домаћи научни часописи и издаваштво.

2. Институту друштвених наука: статус и ресурси

2.1. Наслеђе

ИДН има богату историју и научно наслеђе. Основала га је 1957. године Влада Федеративне Народне Републике Југославије, а од 1977. године својство оснивача има Влада Републике Србије⁵.

У ИДН су први пут у југоисточној Европи организована демографска истраживања (http://www.idn.org.rs/cdi_cir.php) и истраживања јавног мњења (http://www.idn.org.rs/cpijm_cir.php), а по оснивању ИДН је развио последипломске студије на којима су предавали професори са различитих универзитета, а које су похађали будући угледни наставници и истраживачи. ИДН је био део Универзитета у Београду од 1982. до 1998. године.

⁵ „Службени гласник РС“, бр.51 од 24. децембра 1977.

Поред близу шест стотина истраживача и сарадника у ИДН је радило и шест академика САНУ и више академика других академија наука држава у региону (http://www.idn.org.rs/akademici_cir.php).

Истраживачи су спроводили бројне пројекте основних истраживања, али и пројекти који су пружали верификоване податке и анализе неопходне за доношење одлука и осмишљавање јавних политика (http://www.idn.org.rs/projekti_cir.php).

Поред научног утицаја ИДН је имао и снажан друштвени значај. У њему је написана и објављена једна од првих критика социјалистичког система (Андрија Крешић, „Политичко друштво и политичка митологија. Прилог критици култа личности, 1964), расправљана су и истраживана су питања промена уставног, политичког и привредног система, а сарадници ИДН су обављали значајне послове у стручним удружењима и установама и функције у јавној управи и дипломатији.

2.2. Правни статус

ИДН је научна установа са својством правног лица са правима и обавезама утврђени законом и Статутом (<http://www.idn.org.rs/documents/Statut-2018.PDF>).

2.3. Делатност

Делатности ИДН су утврђене његовим Статутом.

Основна делатност је организација и спровођење истраживања и развој у друштвеним и хуманистичким наукама. Поред основне делатности ИДН обавља и *друге делатности* у циљу остваривања профита, под условом да се њиховим обављањем не нарушава квалитет научноистраживачког рада: истраживање тржишта и испитивање јавног мњења; комуникације и однос са јавношћу; консултантске активности у вези са пословањем и осталим управљањем; остале стручне, научне и техбачке делатности; издавање часописа и периодичних издања; издавачка делатност; остало образовање; библиотечка делатност.

Поред тога ИДН у складу са законом може учествовати у реализацији студија са сродним високошколским установама и може да организује усавршавање и оспособљавање кадрова за научноистраживачки рад.

2.4. Организација

Организација ИДН је мењана више пута, а од 2016. године рад је структуриран у шест истраживачких центара:

- Центар за демографска истраживања (ЦДИ)
- Центар за економска истраживања (ЦЕИ)
- Центар за филозофију (ЦФ)
- Центар за правна истраживања (ЦПИ)
- Центар за политиколошка истраживања и јавно мњење (ЦПИЈМ)
- Центар за социолошка и антрополошка истраживања (ЦСАИ)

Центри имају утврђен делокруг рада и утврђене послове (научно истраживачки, консултантски, објављивање и ширење резултата истраживања). Центар има управника којег одлуком именује директор. Управник центра:

учествује у раду колегија; стара се о благовременом и потпуном извршењу пројеката и задатака; обједињује научноистраживачки рад; непосредно учествује у научно истраживачком раду; предлаже план и програм рада центра; стара се о едукацији и усавршавању сарадника; припрема одлуке за директора и НВ који се односе на центар којим управља; даје налоге истраживачима; подносе извештаје о раду директору; извршавају одлуке директора; старају се о примени закона и прописа.

Подршку истраживачима, правну и финансијску сигурност и организовање послова у функцији пројеката и истраживања обавља Служба за обављање заједничких послова кроз обављање нормативних, правних, административно-техничких, техничко помоћних, финансијско рачуноводствених, документационо-архивских, библиотекарских и других послова.

Институт је оснивач удружења грађана Ресурсни центар за подршку истраживањима (РЦПИ) чији задаци су да пружи методолошку и организациону подршку за развој примењених (policy oriented) истраживања и да установи унутрашњу стратегију и инфраструктуру за повезивање резултата истраживања са јавним политикама, привредом и цивилним друштвом. Подршку за оснивање и за рад РЦПИ у прве две године пружила је швајцарска агенција HELVETAS преко пројекта PERFORM.

2.5. Запослени у Институту

У ИДН је запослено 50 истраживача (11 научних саветника, 10 виших научних саветника, 16 научних сарадника, 6 истраживача сарадника, 5 истраживача приправика и 2 стручна саветника), а седморо сарадника у Стручној служби обавља правне, финансијске, стручне (библиотека, издавачка делатност, организација научних конференција, предавања и других догађаја), техничке, логистичке и друге послове. У РЦПИ ради троје сарадника по основу уговора о делу. Међу истраживачима је и 11 младих колега од којих је двоје окончало докторске студије.

Радни однос се заснива на основу Закона о научноистраживачкој делатности и Закона о раду, а о закључивању уговора, правима и обавеза запослених стара се директор. Закључивање радног односа и права и обавезе запослених у Институту уређени су Правилником о раду (<http://www.idn.org.rs/documents/PRAVILNIKORADUmaj2017.PDF>), а организација и систематизација послова су уређени Правилником о организацији и систематизацији послова (<http://www.idn.org.rs/documents/Pravilnik%20o%20sistemizaciji.PDF>).

У Центру за социолошка и антрополошка истраживања запослено је 11, а у Центру за демографска истраживања 10 истраживача. У Центру за правна истраживања и у Центру за политиколошка истраживања и јавно мњење ради по 9 истраживача. У Центру за економска истраживања ради 5 истраживача. Најзад, у Центру за филозофију запослено је 6 истраживача.

2.6. Пројекти

За време процеса самевалуације у ИДН је спровођено 9 научно истраживачких пројеката:

– Три пројекта из области основних истраживања („Моделирање развоја и интеграције Србије у светске токове у светлу економских, друштвених и политичких гигања“; „Структурне друштвене и историјске промене српског друштва у контексту европских интеграција и глобализације“; „Људска права и вредности у биомедицини - демократизација одлучивања у здравству и имплементација“)

– Друга три пројекта се односе на интегрална и интердисциплинарна и интегрална истраживања (Истраживање демографских феномена у функцији јавних политика у Србији; „Друштвене трансформације у процесу европских интеграција - мултидисциплинарни приступ“; „Ретке болести: молекуларна патофизиологија, дијагностички и терапијски модалитети и социјални, етички и правни аспекти - подпројекат: "Правни и други друштвени аспекти ретких болести - законодавство, политика и пракса", део европског пројекта Strengthening the Research Potential of IMGGE through Reinforcement of Biomedical Science of Rare Diseases in Serbia - en route for innovation, SERBORDISinn)

– Три пројекта основних усмерених истраживања (policy oriented): а) *YOUMIG Improving institutional capacities and fostering cooperation to tackle the impacts of transnational youth migration* /Унапређење институционалних капацитета и поспешивање сарадње у циљу суочавања и поступања у складу са утицајима транснационалних миграција младих (*EU INTERREG DANUBE TRANSNATIONAL PROGRAMME*); б) Пројекат „Повећање извоза кроз креирање ланаца вредности у индустрији прераде воћа и поврћа“ (Привредна комора Србије, UNDP); в) „Истраживање о активирању четири јединице локалне самоуправе у Републици Србији ради идентификовања демографских изазова и унапређивања популационе политике на локалном нивоу“ (Влада Републике Србије).

2.7. Имовина ИДН

Дирекција за управљање имовином је 2012. године зграду Института доделила Министарству просвете, науке и технолошког развоја. Уговором са Министарством уређено је коришћење простора искључиво у сврху остваривања основних делатности ИДН.

3. Управљање Институтом

3.1. *Управни одбор* има седам чланова које именује Влада Републике Србије – председника и три члана предлаже Министарство просвете, науке и технолошког развоја, а три предлаже Научно веће. Мандат УО је четири године са могућношћу продужења још једног мандата.

УО доноси Статут, одлучује о пословању, усваја годишње извештаје о раду и финансијама, доноси програм и план рада Института на предлог директора и план и програм научноистраживачке делатности на предлог Научног већа, одлучује о коришћењу средстава, доноси пословник о свом раду.

Седнице УО заказује председник или уколико он то одбија седницу сазивају директор и три члана УО.

УО одлучује већином гласова.

3.2. *Директор* има научно звање и дужан је да подноси програм рада ИДН, да планира и организује научноистраживачки рад и укупну делатност Института. Именује се на основу јавног конкурса на период од четири године, а највише два пута. Директор заснива радни однос у ИДН на одређено или неодређено време. Избор директора покреће Управни одбор, а Научно веће ИДН даје мишљење УО о кандидатима за директора. За избор директора УО образује комисију у којој је један члан из редова истраживача, један је члан УО, а један обавезно правник. Пре доношење одлуке УО је дужан да прибави мишљење Министра за просвету, науку и технолошки развој.

Директора дужности разрешава УО на лични захтев, уколико несавесно и нестручно обавља посао, на образложен захтев Министра задуженог за послове науке, ако је осуђен за кривично дело. Пре разрешења дужности УО прибавља мишљење Министра. Директор разрешен дужности распоређује се на радно место у Институту.

Директор заступа Институт у складу са законом, потписује и закључује све врсте уговоре, па и уговоре о научноистраживачкој делатности и међународној сарадњи, заступа Институт пред судовима и трећим лицима, предлаже УО план и програм рада, извршава одлуке УО, поставља и разрешава управнике институтских центара, предлаже истраживачке тимове, одређује главног и одговорног уредника публикација, води евиденцију о јавним средствима и добрима, доноси појединачна акта Института, одобрава службена путовања и одсуства и изриче дисциплинске мере.

Директор не може бити члан УО, али присуствује седницама.

У доношењу одлука директору помаже Координациони одбор (колегиј) који разматра пословну политику, реализацију пројеката, ликвидност, уговорене послове. Положај Координационог одбора је уређен Правилника о организацији и систематизацији послова у ИДН.

4. Стручна тела

Научно веће је стручно тело и чине га сви истраживачи запослени у Институту и који су у научном или наставном звању (тренутно НВ броји 33 члана). Чланови НВ бирају председника и његовог заменика.

Надлежности НВ су: предлаже програм научноистраживачког рада Института; предлаже и оцењује научноистраживачке пројекте; усваја извештаје са пројеката; оцењује научни рад истраживача; утврђује предлоге за стицање научних звања; одлучује о стицању истраживачких звања; даје мишљење Уо о кандидатима за директора; даје образложен предлог именовања и разрешења својих чланова у УО; бира руководиоца и научноистраживачке тимове; усваја план објављивања публикација; усваја програм научних скупова; предлаже сарадњу Института са другим научноистраживачким институтима; предлаже мере за стручно усавршавање кандидата.

5. Стручна служба

- *Секретар Института* – управља Стручном службом, организује њен рад, прати прописе и стара се о њиховој примени, стара се о усклађивању аката Института са законима и прописима, припрема материјале за седнице органа управљања, израђује одлуке УО, НВ и директора, стара се о извршењу одлука директора, саставља уговоре и сарађује са државним органима...
- *Библиотекар*
- *Референт за опште послове*
- *Административно-технички секретар*
- *Благајник*
- *Технички сарадник*
- *Спремачица*

6. Комуникација

О правима, обавезама и одговорностима из радног односа запослени се обавештавају путем оглашавања на огласној табли и на сајту ИДН. Информисање се одвија у електронској форми на дневној бази, а редовни састанци се организују у центрима и на нивоу института. Тимски рад и интерактивна комуникација нису задовољавајући ни на нивоу центара, нити на нивоу Института. Постоји застој у информацијама о раду у центрима. Комуникацију међу центрима је потребно унапредити, као и сарадњу на заједничким пројектима и заједничким ауторствима у публикавању радова, да би се и релевантност и видљивост целог ИДН-а подигла на виши ниво и обезбедила ефикасност и одрживост.

7. Одлучивање и одговорност

Настојање руководства да ИДН позиционира као водећу научну институцију у области друштвених наука условило је нов модел одлучивања заснован на партиципативности. Изабран је, сходно Статуту ИДН, вертикални систем руковођења, УО - директор – управници центара, који се затим спушта на хоризонтални ниво, преко руководиоца научних пројеката. Систем управљања је прилагођен променама, условима рада и захтевима за све бржим реаговањима на захтеве научног тржишта. Инсистирање директора Института на комуникацији са истраживачима и стручном службом и јасно и циљано предочавање изазова, избора, проблема и могућности њиховог решавања зарад заједничког, квалитетнијег промишљања и реакција на различите актуелности, ствара ефикасније радно окружење, квалитетније међуљудске односе, што за последицу има и задовољавајући квалитет резултата научноистраживачког рада.

Разликује се управљачка и научна структура и на њој је заснована подела задужења и одговорност. Администрација има улогу подршке истраживачима у обављању послова из научноистраживачке делатности.

Свако је одговоран у домену свог рада. Унутар ИДН управници и сви запослени су, сходно закону и Статуту, радно постављени од стране директора као инокосног органа и њему одговарају. Руководиоци пројекта су одговорни за рад пројектног тима. Они су унутар ИДН према својим обавезама усмерени ка научном процесу. Већина пројеката се спроводе на основу уговора о истраживању по конкурсном закљученом са МПНТР и отуда се испуњеност радних обавеза руководиоца проверава кроз извештаје о раду и анексе уговора о финансирање истраживања. Научни радници такође подносе годишњи извештај, али се њихов учинак верификује тек код избора у звање или код укључивања у пројекат где се у односу на радни учинак и квалитет додељује категорија научне компетентности.

Научно веће ИДН доноси одлуке који се односе на научноистраживачки процес – одобравање пројеката и истраживачких група и тимова, одобравање публикација за штампу на основу рецензија, избор у истраживачко звање и предлог избора у научно звање у складу са Законом о научноистраживачкој делатности.

У пракси одлуке се доносе како су прописане. Пракса је некад недовољно изграђена и неуједначена између пројеката, па постоје разлике, али оне нису суштинске. Проблем представља некад пракса која се први пут успоставља и недовољно се сагледава и разграничава шта је управљање а шта научни процес.

8. Видљивост

Последњих година се постижу резултати на повећању видљивости и утицаја ИДН, како у широј научној заједници, тако и међу доносиоцима одлука, владиним и невладиним организацијама и у ширењу сарадње са другим научним центрима и институтима. Организује се све већи број научних скупова, предавања, појачана је издавачка делатност, ојачана је сарадња са медијима, али још увек није постигнута препознатљивост и утицајности у односу на потенцијал којим ИДН располаже. Генералној „невидљивости“ ИДН и друштвених наука доприноси незаинтересованост јавних политика за потенцијал и резултате истраживања.

9. Средства Института

Приходи и расходи ИДН у 2017. години су износили 90.897.156,00 динара. У структури прихода средства Министарства просвете, науке и технолошког развоја су износила 84.766.656,00 динара или 93%, а директни приходи остварни од научноистраживачке делатности су износили 6.130.500,00 динара или 8%. ИДН настоји да повећа удео средстава остварених по основу пројеката основних усмерених истраживања.

Међутим, истраживачи су незадовољни ниским издвајањем из буџета за науку, односно минималним средствима која се одобравају за релаизацију емпиријских истраживачких пројеката. Компјутерска и техничка опрема коју истраживачи користе је задовољавајућа, али недостају средства за набавку литературе, за учешће на међународним и националним конференцијама и посебно за континуирано усавршавање. Средства за одржавање веза са институтима и истраживачким центрима у иностранству, за размену истраживача, гостовање страних научника недостају јер их МПНТР не додељује, а могућности пријављивања на конкурсе међународних донатора и научних фондација су врло ограничене.

10. Млади истраживачи/истраживачице

У Институту је петнаест младих истраживача и истраживачица од којих су петоро доктори наука. Само један од њих је на постдокторским студијама у иностранству, а једна колегиница се након завршених докторских студија у иностранству запослила у ИДН. Могућности усавршавања нису одговарајуће потребама младих истраживача.

Основана је мултидисциплинарна истраживачка група младих истраживача и истраживачица која је припремила серију предавања (www.idn.org.rs/kalendar/CIKLUSpredavanja_mladih_istrzivaca.pdf), самостално развија истраживачке пројекте и организује платформу за праћење положаја младих истраживача у друштвеним наукама.

Млади истраживачи/истраживачице указују на то да је за опстанак истраживача у ИДН и њихову мотивацију важно решавати следећа питања:

– *Услови рада младих у науци*; адекватност зараде; финансирања докторских студија истраживача у институтима; одсуства повезаног са професионалним усавршавањем у току или након стицања статуса доктора наука у контексту међународне мобилности младих истраживача, што је и предвиђено као циљ у Стратегији научног и технолошког развоја; финансирање или суфинансирање боравака младих истраживача на иностраним факултетима/институтима; финансирање учешћа младих на домаћим и међународним конференцијама; стицања специјализованих знања и вештина...

– *Напредовање младих у науци*; критеријума за стицање научних звања; критеријуми оцењивања резултата научно истраживачког рада приликом.

– Утицај младих на реформе у науци; млади истраживачи нису препознати као циљна група која непосредно.

– Радноправни, односно социјалноправни статус и остваривање колективних права и право на организовање, (окупљање младих истраживача/истраживачица у оквирима различитих удружења, односно организација за заједничко наступање у јавности ради реализације основних права и указивања на рањивост њиховог положаја, по угледу на сличне организације које делују на нивоу Европске уније. Сарадња са младим колегама на факултетима, у смислу дефинисања заједничког наступа и афирмисања у јавности, чиме се поспешује видљивост у друштву. Ово може да укључује и формирање посебних организационих делова синдиката који делују у науци, а који би радили на питањима побољшања економско-социјалног положаја младих у науци.)

11. Ресурсни центар за подршку истраживањима

Ресурсни центар за подршку истраживањима (РЦПИ) невладино, нестраначко и непрофитно удружење који су 2016. основали Институт друштвених наука и Институт економских наука из Београда, са циљем повезивања научних истраживања у области друштвених наука са јавним политикама, уз пружање подршке истраживачима у изради и управљању пројектима, као и промоцији истраживања у области друштвених наука. Од маја 2017. године, РЦПИ наставља да делује само при Институту друштвених наука.

РЦПИ се фокусира на јачање улоге друштвених наука у процесу друштвено-економских реформи и на унапређење квалитета истраживања у друштвеним наукама и повезивање истраживачке заједнице са креаторима јавних политика. Такође, РЦПИ се залаже за унапређење окружења и приступа финансирању неопходном за спровођење квалитетних и друштвено релевантних истраживања.

Задатак РЦПИ је да анализира позиве и конкурсе за истраживачке пројекте и да у сарадњи са истраживачима ИДН припрема предлоге пројеката. У 2017/18 години РЦПИ је припремио 28 пројектних предлога од којих је одобрено пет. Поред тога сараднице РЦПИ раде на унапређењу методологије пројектног управљања и на умрежавању са факултетима и другим институтима из региона, као и организацијама цивилног друштва. Као пример успешног умрежавања, у априлу 2017. Институт је координирао формално оснивање *Академске мреже за сарадњу у Југоисточној Европи* посвећене првенствено проучавању феномена мултикултуралности и етничитета које се појављује као нарочито важно имајући у виду глобалне и националне научне токове попут миграција и значајних разлика у „управљању“ мултикултуралности у државама у региону. Меморандум о сарадњи, поред Института друштвених наука из Београда, потписали су и: Институт друштвених наука из Београда, Факултет политичких знаности у Загребу, Институт за народностна истраживања из Љубљане, Факултет политичких наука Универзитета у Сарајеву, Факултет политичких наука, Универзитет Црна Гора и Институт за друштвена и хуманистичка истраживања, Универзитета „Еуро-Балкан“ из Скопља.

Мисија РЦПИ јесте примена резултата научних истраживања у пракси и повезивање јавних политика са тим резултатима, уз подршку истраживачима и

промену начина финансирања друштвених наука. *Визија*: Друштво засновано на истини, у коме се одлуке и закони ослањају на резултате научних истраживања. *Циљеви* рада РЦПИ усклађени су са Стратегијом научног и технолошког развоја Републике Србије за период 2016. до 2020. године и студијом Support Social Sciences Research Institute (HELVETAS).

12. Анализа капацитета

– Сарадници ИДН располажу специфичним знањем и искуством областима које не постоје или нису развијене на факултетима (медицинско право, људска права, социјална инклузија). Капацитети за спровођење последипломских студија у тим специфичним областима су неискоришћени. Поред тога ИДН има снажне капацитете за спровођење истраживања у областима рода, демографије, миграција и друштвене (социјалне и економске) равноправности.

– ИДН је оријентисан ка истраживачким пројектима, тематски и садржински усклађеним са потражњом на тржишту знања. Примарни задатак ИДН су базична истраживања, али већина истраживача има искуство у спровођењу примењених (основних усмерених) истраживања посвећених потребама јавних политика, донсиоца одлука, привреди, цивилном друштву.

– Институт располаже са стручњацима из више научних дисциплина: демографија, економија, социологија, политикологија, филозофија, антропологија, право и друго што је значајно са становишта организовања и спровођења комплексних мултидисциплинарних пројеката. Области истраживања сарадника ИДН су: процес евроинтеграције Србије; друштвене неједнакости; промене друштвене структуре и социјалних, политичких, економских и културних вредности; проучавање политичких ставова и преференција; однос према религијама и конфесијама; родна равноправност; људска права; мултикултуралност; социјална, здравствена и популациона политика; дигитализација друштвених наука.

– Институт је у могућности да спроведе теоријске и емпиријске пројекте, коришћењем квалитативне и квантитативне методологије и тиме постигне неоподну триангулацију у истраживачком раду. Обновљен рад одељења за истраживање јавног мњења омогућава остваривање различитих емпиријских истраживања и на основу њих напише квалитетне анализе и предлоге различитих политика, стратегија и других докумената.

– Велики број објављених радова у релевантним стручним публикацијама, са квантификованим, конкретним резултатима је предност у односу на друге конкурете на научној сцени.

– Од 1963. године, Институт континуирано издаје научни часопис *Становништво*, што га чини једним од најстаријих демографских часописа у свету. Часопис има за циљ да помаже развој демографије, допринесе ширењу релевантних демографских знања међу истраживачима других научних дисциплина, да подстиче интердисциплинарни приступ проучавању демографских феномена, да шири позитивну популациону климу и доприноси изградњи свести о важности популационог фактора. Угледу и значају часописа су, својим радовима, допринели и демографи широм света, укључујући и најпознатије истраживаче из области науке о становништву. Часопис се

индексира у: CEEOL, CNKI, DOAJ, EBSCO и Scopus. На листи категорисаних часописа Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, Становништво је сврстано у категорију M24.

13. **Анализа заинтересованих страна за истраживањима и SWOT анализа**

Сврха анализе заинтересованих страна је да допринесе разумевању и артикулацији питања као што су расподела али и правичност, посебно у контексту који обележава потреба за основним и основним усмереним истраживањима. Анализа је постављена у односу на капаците ИДН, његову регионалну мрежу, истраживања емпиријских феномена, јавне политике и привреду.

Табела 1 Матрица анализе заинтересованих страна

Заинтересоване стране	Проблеми (Како су погођене проблемима?)	Интереси (Могуће опције да проблеми буду решени)	Потенцијали (Капацитети и мотивација да се спрведу промене)
ИИЕ регионалне иницијативе (ReSPA, CEFTA, CIF, RCC, NALAS, SEECCEL)	Интегрисање у европску поделу рада има за последицу искљученост не само сектора већ и региона, али и одређених група становништва.	Политички процеси: Берлински процес, Регионални економски простор за ИИЕ	HORIZON 2020 ERC Мултикорисничка IPA Дунавски транснац. програм
Министарства Владе Републике Србије Природна комора Србије Фонд за иновациону делатност	Недостатак „политика заснованих на чињеницама“, Недостатак „policy-geserach“ институција Недостатак података о добитима и трошковима инклузије (пре свега трошковим искључености).	Потреба за увођењем „политика заснованих на чињеницама“ условљена је процесом придруживања као и MAP REA процесом	Процес придруживања
Пословна заједница у ИИЕ и у Србији	Постојање искључиво хоризонталне повезаности у привреди	Потреба за креирањем мера вертикалне политике подршке пословном сектору, са циљем унапређења и промене модела његове конкурентности (базиране на иновативности)	Растући ИТ сектор, који показује јаке компаративне предности Потреба за дигиталном трансформацијом друштвених наука и јавних политика
Истраживачка заједница у ИИЕ и Србији	Недостатак („policy“) аналитичара.	Променљиви услови финансирања и фокус ка приходима за тржишта	Растућа тражња за политикама заснованим на чињеницама, инхерентна феномену дигиталне трансформације

Табела 2

SWOT анализа „пословног“ окружења ИДН

Снаге	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> I. Multi-Country Indicative Strategy Paper (2014-2020) II. Western Balkans Regional R&D Strategy for Innovation III. Multi-Annual Action Plan For a Regional Economic Area in Western Balkan Six IV. MAP stocktaking and needs assessment report, 2018 	<ul style="list-style-type: none"> I. Недостатак упоредивих података на национаном и на суб националном нивоу II. Недостатак <i>policy research</i> истраживања III. Недостатак <i>policy research</i> аналитичара IV. Недостатак државних фондова за финансирање фундаменталних истраживања Проблем недостатка свести код политичара за ЕВР V. Проблем капацитета јавне администрације али и привреде да апсорбују налазе “истраживања” из друштвених наука
Шансе	Претње
<ul style="list-style-type: none"> I. Постојање политичког захтева, усвојених планова за подршку владама WB6 за обезбеђивање техничке и инфраструктурне подршке за развој стратегија. II. Обезбеђивање инфраструктурне подршке владама и институцијама WB6 земаља за креирање и спровођење механизма који имају за циљ унапређење истраживачких капацитета, трансфера технологија као и сарадње између науке и привреде. III. Фонд за науку Владе РС IV. Потребе јавних политика и привреде V. Развој Центра изврности на простору WB6 VI. ERC VII. HORIZON 2020 	<ul style="list-style-type: none"> I. Институционална и политичка нестабилност у сектору иновација II. Неадекватан систем подстицаја иноватвности у свим сферама, нарочито у области друштвених наука; III. Недостатак средстава из буџета, нарочито у домену базичних истраживања IV. Недостатак везе са привредом V. Недовољни ресурси (људски, финансијски) за учествовање у Horizon 2020 пројектима, ERC VI. Развој модела конкурентности који не генерише потребу за знање; ресурсно интензиван тип конурентности;

14. Предности и слабости ИДН

Табела 3. Предности и слабости ресурса

Предности	Слабости
Људски ресурси	Недефинисан стратешки развој
Пројектна историја	Неразвијена логистика
Креативност	Нетранспарентност
Мултидисциплинарност	Статусна маргинализација
Тимски рад	Лична мотивација
Применљивост резултата у јавним политикама	Некритички елитизам
Стручност	Одсуство личне одговорности за институционални развој
	Давање предности теоријским истраживањима над усмереним истраживањима
	Неразвијене комуникације
	Слаба видљивост

15. Изазови, проблеми

Изазови са којима се ИДН суочава посредно су условљени глобалним, регионалним и националним променама, а непосредни изазови произилазе из капацитета ИДН и начина прилагођавања променама. Основни изазов ИДН је да сачува научни, људски и институционални капацитет за спровођење основних (фундаменталних) истраживања и да јача методолошке, инфраструктурне и кадровске ресурсе за спровођење истраживања заснованих на чињаницама и усмерених ка јавним политикама, привреди и цивилном друштву.

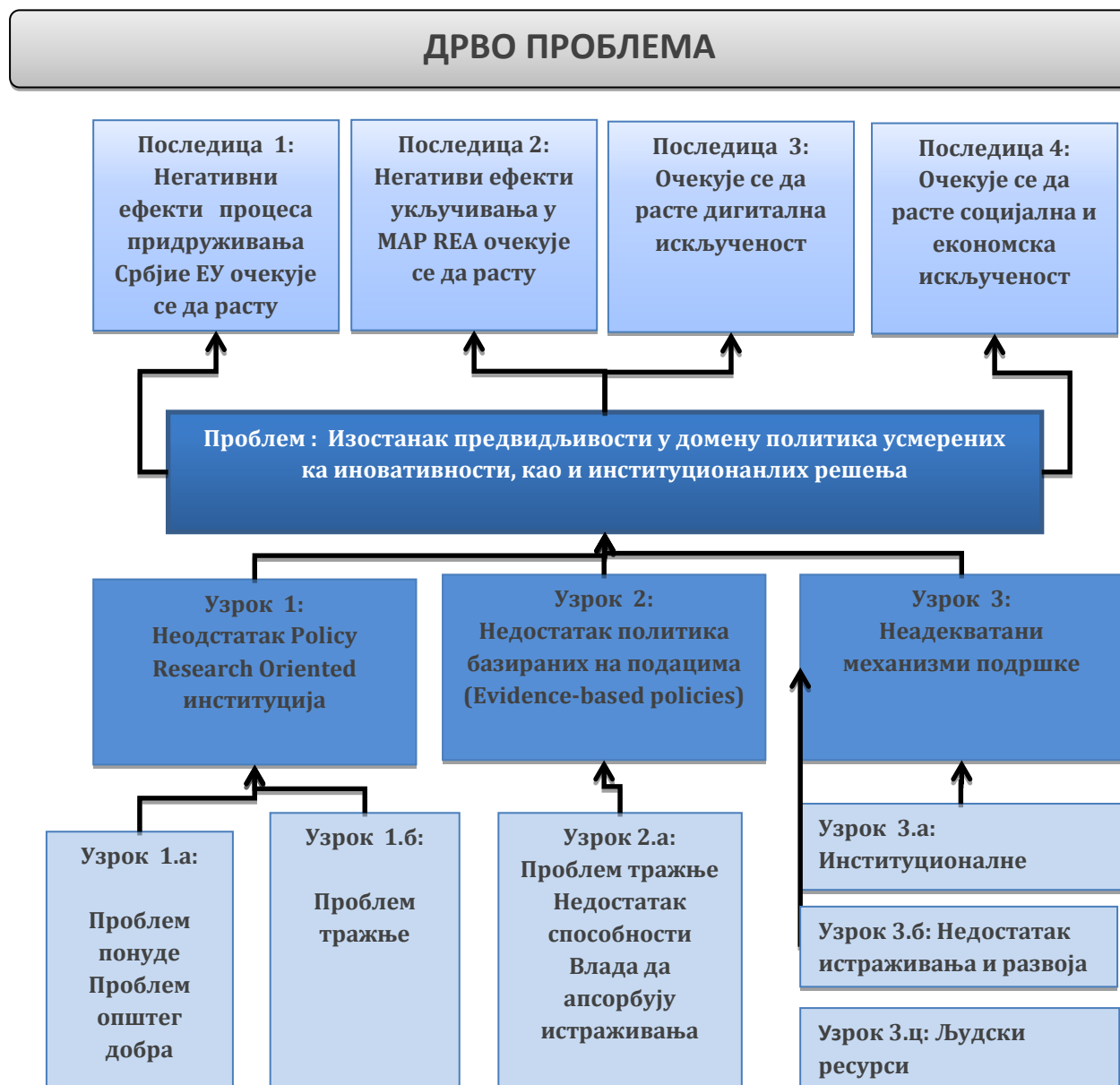
Анализа проблема утврђује негативне чиниоце постојеће ситуације и истовремено успоставља основ за дефинисање узрочно последичних односа између идентификованих проблема. У вези са тим ИДН се, како је поменуто, суочава са изазовом асиметричне равнотеже између основних истраживања и основних усмерених истраживања. Следећи изазов се односи избора оријентације истраживања усмерених ка потребама јавних политика. У односу на капацитете ИДН чини се да предност има модел истраживања које доприносе развоју и генерисању идеја, анализе јавних политика, подстицању расправа, мерења резултата јавних политика, предлагања праваца промена.

Најзад изазови се односе и на факторе који утичу да ИДН постигне употребљивост и применљивост истраживања у јавним политикама:

- Степена отвореност политичког система
- Доступности, обима, квалитета података, нарочито „open data“, „big data“
- Од способности заинтересованих група и страна да артиклишу своје захтеве. У транзиционим земљама, попут Србије, заинтересоване групе су

мање заинтересоване да артикулишу своје захтеве. То има за последицу слабу тражњу за „policy“ анализама.

– Присутност институција као што су ММФ и сличне може да утиче на креирање тражње од стране јавних политика и доносиоца одлука за одређеном врстом истраживања.

Утврђивање проблема и њихово довођење у везу са ресурсима и капацитетима ИДН указује на способност Института да у оквиру центарских и укупних пројектних активности концентрише рад ка: а) прикупљању и обради података који се односе на иновације, културу иновације и спремности на промене, примени друштвених наука у савременим технологијама; б) дигиталној трансформацији; в) похрањивању јавних политика (доносиоца одлука) и привреде верификованим подацима и анализама од значаја за развој; г) развијање истраживачких капацитета.

Поред процене унутрашњих научних и институционалних капацитета важна је и процена конкурентности која с једне стране указује на недостатак на националном и на регионалном нивоу података, знања, и вештина неопходних за одрживо креирање и управљање јавним политикама, а са друге стране не тренд јачања цивилног друштва који је стварао могућности да се појаве први “policy research entrepreneurs”. Такође, за самоевалуацију ИДН и процену стања друштвеног и политичког окружења су битна искуства држава у транзицији од којих су многе занемариле основна (фундаментална) истраживања. Њихова опредељења да вежу за „увоз“ знања и технологија условило је заостајање друштвених наука, запостављање научне сарадње и кризу друштвених вредности.

Следећи проблем са којима се суочава ИДН, али и други истраживачи у друштвеним наукама у Србији, је то што не постоји довољна и квалитетна понуда истраживања која су релевантна за јавне политике (проблем општег добра). Недостатак *capacity building programmes* као и (не)спремност јавних политика да финасирају израду “policy” истраживања су проблеми који утичу на стање у друштвеним наукама.

Ништа мање значајан је проблем квалитета понуде (*poor policy comprehension of researchers*) који проистиче из (не)разумевања начина на које истраживања могу да буду релевантна за јавне политике. Недостатак разумевања процеса јавних политика продубљује јаз између истраживача и доносиоца одлуке и јавне администрације. Превазилажење „у ходу“ овог проблема подразумева развој методологије евалуације релевантности истраживања за вођење јавних политика.

Представљање резултате истраживања на начин разумљив доносиоцима одлука је следећи евидентиран проблем. Могућност за његово решавање је у развијању одговарајућих стратегија комуникације које подразумевају поред осталог и прилагођавање резултате истраживања за јавну употребу.

На основна усмерена истраживања у ИДН утичу и екстерни фактори од којих се неки директно односе на јавне политике и доносиоце одлука.

- Игнорисање резултате истраживања и занемаривање података и анализа до којих сарадници ИДН долазе радећи на пројектима основних истраживања одобрених од стране МПНТР;

- Необученост администрације да разуме резултате истраживања и „преведе“ их у јавне политике;

- Склоност јавне администрације да се ослања на интерне изворе и „изолује“ екстерне податке;

- Неосновано ослањање јавне администрације на резултате иностраних стручњака и у случајевима када постоје подаци и анализе истог квалитета у нашим друштвеним наукама.

На крају, али не на последњем месту међу издвојеним проблемима су и они који се односе на људске ресурсе ИДН. Они се могу разврстати у две основне равни: истраживачки ресурси и административни ресурси. ИДН се због сплета претежно екстерних околности које су последње три деценије неповољно утицале на науку у целини, а нарочито на друштвене науке и истраживања која се организују у јавним институтима суочио са одливом кадрова у већини истраживачких центара. Некада стручно снажни центри (економски, социолошки,

политиколошки) суочени су са проблемом одржавања истраживачких квалитета кадрова (ниске зараде, немотивисаност истраживача за рад у друштвеним наукама због недостатка средстава за истраживања, одлазак истраживача на универзитете, забрана запошљавања...), издвајањем Центра за филозофију у посебан Институт (1992), па његово обнављање 2016. године такође су условиле проблеме у вези са истраживачким ресурсима. Слична је ситуација и у вези са капацитетом администрације у којој су четири, од укупно седам сарадника распоређени на радна места на којима се обављају стручни послови. У односу на укупан број запослених истраживача то износи 8% укупних људских капацитета. Обученост истраживача и администрације за администрирање и управљање сложеним пројектима је недовољна.

У вези са људским ресурсима и развојем истраживања и ширењем утицаја ИДН је чињеница да због неповљних нормативних околности истраживачи прибегавају да се у пројекте који су посвећени јавним политикама укључе кроз *think thank* организације.

16. Однос према променама

Истраживачи и администрација у ИДН су свесни потребе за променама како у шрем контексту, тако и на унутрашњем организационом, стратешком, кадровском плану. У вези са тим близак име мотивациони приступ управљању променама и очување слободе професије, односно слободе мишљења у научноистраживачком раду. По овом приступу који се ослања на Bekard Herisov теорију промена до промене долази када су људи незадовољни постојећим стањем, као што истраживачи у друштвеним наукама јесу, и када сагледавају да постоји неко будуће стање које желе да достигну, што истраживачи активно чине: знамо да садашња ситуација није добра, знамо и зашто, и знамо и шта би требало да се деси да би се променила, као и што знамо да реално постоји боља будућност. На тим сазнањима прво би требало утврдити дугорочне циљеве и жељене исходе, затим стратегију за постизање наведених циљева и исхода, одредити претпоставке њиховог остваривања, формулисати индикаторе за надзирање примене стратегије, формулисати места за интервенције.

У том смислу самоевалуација је наговестила следеће вредносне оријентире у стратегији промена:

- Слобода научне делатности
- Мобилност и ширина научног рада (основна истраживања)
- Отвореност према јавности и развој истраживања заснована на принципу *evidence based innovation policies* (основна усмерена истраживања)
- Развој и подмлеђивање истраживачког кадра и јачање администрације за управљање пројектима и презентацију резултата

Анализа циљева не представља идеалан модел стратешког тразвоја ИДН већ полазну основу за развој стратегије развоја ИДН засноване на самоевалуацији и стратешким правцима развоја науке у Републици Србији интегрисане у европске научне и институционалне токове.

